

тема:

Відбулося
засідання РАУ
в режимі
онлайн
23 жовтня
2023 року

с. 3

Названо
переможців
Всеукраїнського
конкурсу
«Молодий
правник року»

с. 7

Дайджест
діяльності
комітетів та
секцій НААУ
за вересень –
жовтень
2023 року

с. 9

Історія
адвокатури:
Юлій
Олесницький –
адвокат,
громадський
діяч, меценат

с. 60

ЮЛІЙ ОЛЕСНИЦЬКИЙ — АДВОКАТ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ, МЕЦЕНАТ

Степан Кобута, к. іст. н., доцент кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, учасник Всеукраїнського Проєкту «Історія адвокатури України» Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Помітне місце у громадському житті міста Станиславова (сучасна назва Івано-Франківськ) першої половини XX століття належить українському адвокату Юлію Олесницькому (1878 — 1941). Його професійна та суспільна діяльність тісно пов'язані із містом, в якому народився, навчався, відбувся як висококласний правник та активний суспільний діяч. Він по праву вважався одним із чільних представників української патріотичної інтелігенції міжвоєнної доби, яка віддавала чимало власних сил і коштів на розвиток національної справи. Нинішній воєнний стан не дав можливості публічно відзначити 145-ту річницю від народження адвоката, тож цей допис буде даниною шани українському фахівцю.

**Юлій Олесницький,
1920-ті рр.**

Народився Юлій (Юліан) Ілліч Олесницький 3 червня 1878 р. у Станиславіві в сім'ї залізничного службовця. Шляхетський рід Олесницьких своїм корінням сягав ще XII століття, мав дві гілки: польську та руську (українську). Руський рід Олесницьких виводив коріння від прадіда, православного, згодом греко-католицького священика о. Іллі Олесницького, котрий

переселився з Волині на галицькі землі десь на початку XIX ст.¹ Батько Юлія Ілля Олесницький був рідним братом священика із с. Великий Говилів на Тернопіллі Григорія Олесницького, один із синів якого Євген Олесницький (1860 — 1917) став визначним українським адвокатом, політиком, громадським діячем Галичини. Приходився Юлію двоюрідним (стриєчним) братом, по життю став наставником і прикладом для наслідування.

Станиславівська родина Олесницьких належала до заможної міської верстви. І. Олесницький (1836 — 1911) працював урядовцем (адміністратором) у залізничній дирекції Станиславова, був одружений з Марією Дзеконською — представницею польського шляхетського поміщицького роду. Сім'я мала просторий приватний будинок поряд із центральною частиною міста, сад площею у два гектари. Малолітній Юлій здобував освіту у початковій школі, згодом у Станиславівській державній гімназії, де навчання велося німецькою і польською мовами. Гімназистом належав до таємного гуртка української молоді, учасники якого читали твори українських авторів і самі пробували писати. Уже тоді брав участь в громадській роботі, разом із старшими товаришами із просвітницькою метою їздив по селах Станиславівського повіту, був у числі ініціаторів заснування читальні «Просвіти» у приміському с. Чернівці².

По закінченню гімназії у 1898 р. вступив на правничий відділ (факультет) Львівського університету. Студентом не полишав громадської роботи, відвідував сільські просвітянські осередки Станиславівського повіту, виступаючи із рефератами перед місцевими

¹ Сохоцький І. Д-р Євген Олесницький. Історичні постаті Галичини XIX — XX ст. Нью-Йорк — Париж — Сідней — Торонто, 1961. С. 118.

² Альманах Станиславівської землі: збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / ред. М. Климишин. Т. 2. Нью-Йорк, Париж, Сідней, Торонто, 1985. С. 700.

селянами — членами «Просвіти» та інших товариств. У 1901 р. як агітатор долучився до виборчої кампанії на підтримку кандидатури Є. Олесницького, якого вперше обрали послом (депутатом) до Державної ради (нижньої палати) австрійського парламенту. Під час навчання в університеті належав до Русько-Української радикальної партії, а у 1900 р. під впливом Є. Олесницького став членом Української націонал-демократичної партії (УНДП). У цій політичній силі правник перебував більше трьох десятиліть років.

У 1901 р. Ю. Олесницький, в рамках сецесії українських студентів Львівського університету, перевівся на навчання до Віденського університету, де у 1902 р. отримав диплом правника³. Перед ним, як випускником правничого факультету, відкривалися різні шляхи реалізації професійних знань, і Ю. Олесницький вибрав адвокатуру. Щоб здобути адвокатський статус (ординацію) в Австро-Угорській імперії, потрібно було мати вищу юридичну освіту, ступінь доктора права (для суддів і нотаріусів це не була обов'язкова умова), пройти безоплатні річну судову і шестирічну адвокатську практики, заслужити позитивні відгуки від своїх старших колег (патронів), здати три фахові адвокатські іспити, зібрати кошти на відкриття власної канцелярії. Здобувши у 1902 р. у Віденському університеті докторський ступінь з права, Ю. Олесницький означив професійний шлях, яким збирався йти. Але перш ніж зайнятися фаховою справою, за тогочасними законами, випускники університетів повинні були пройти річну військову службу. Ю. Олесницький відбуд її, закінчивши у 1903 р. офіцерську школу в Празі, і отримав армійське офіцерське звання поручника⁴ [7, 8 зв.].

Повернувшись до цивільного життя, він у 1904 р. розпочав юридичну практику, спочатку судову, згодом фахову. Адвокатські навички здобував у канцеляріях адвоката Теофіла Окуневського у Городенці, двоюрідного брата Є. Олесницького у Стрию та адвоката Дам'яна Савчака у Борщові. Промовисто цей період його біографії та наставників молодого здобувача описав пізніше його учень Ю. Фединський: «Д-р Юлій Олесницький мав щастя відбувати адвокатську практику

в першорядних канцеляріях, спершу в д-ра Євгена Олесницького, а згодом у д-ра Теофіла Окуневського. Був також субституттом (заступником адвоката у повітовому суді — С. К.) д-ра Савчака в Борщові. Усі названі старші адвокати були громадськими діячами з крові і кости, тож не дивниця, що д-р Юлій почувався знаменито в їх товаристві, не тільки набуваючи професійну практику, але й маючи нагоду брати участь у культурно-освітній і професійній роботі»⁵.

Імена патронів, у яких проходив стажування Ю. Олесницький, належали до числа найвідоміших українських адвокатів і громадсько-політичних діячів початку ХХ ст. Вони вели юридичні справи на повітовому рівні, були добрими правниками, але й водночас визначними громадськими діячами — «організаторами повітів», брали на себе місію гуртування українських громад на місцях. Завдяки їхній праці український політичний рух набув динамічного характеру, став модерним явищем українського національного відродження.

Коротко про своє адвокатське стажування згадував і сам правник: «Як молодий кандидат адвокатури я практикував тоді (у 1908 р. — С. К.) в канцелярії мого стрийного брата, посла до сойму і державної ради, адвоката д-ра Євгена Олесницького у Стрию. Кожну одиницю, що надавалася до праці, запрягали так до роботи. Я був там заступником голови «Сокола», працював у політичній організації, кооптували мене до виділу «Просвіти», що під проводом д-ра Євгена Олесницького була тоді справжньою централею праці у Стрийщині, праці освітньої, економічної і політичної. Мені припало завдання люструвати читальняні округи, до якої належала тоді і Скільщина. Цей обов'язок я виконував совісно, бо — як свідчать друковані звіти філії «Просвіти» в Стрию — я об'їхав тоді всі читальні і то навіть найдальші у Скільщині»⁶. Тож Ю. Олесницький пройшов добру фахову та громадську школи діяльності, застосовуючи згодом набуті навички у своїй самостійній професійній роботі.

Весною 1911 р. він відкрив адвокатську канцелярію у Станиславові. Місто було центром Станиславівського

³ Державний архів Івано-Франківської області (далі — ДАІФО), ф. Р-2157, оп. 2, спр. 4712-П, арк. 8.

⁴ Там само, арк. 8 зв.

⁵ Альманах Станиславівської землі: Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславщини. / ред. Б. Кравців. Т. 1. Нью-Йорк, Торонто, Мюнхен, 1975. С. 627.

⁶ Олесницький Ю. 3 моїх спогадів. Діло. 1939. 11 січня.

адміністративного повіту та Станиславівського судового округу, що включав у своїх межах понад десяток судових повітів. Наявність окружного суду обумовлювала потребу у більшій кількості правників: суддів, судових службовців, нотарів, адвокатів. Традиційно, переважаючи більшість судових і нотаріальних посад у Східній Галичині займали австрійці чи поляки, однак певна квота виділялася й українцям — як противага польському адміністративному засиллю. Серед адвокатів кількісна першість була за євреями, після них йшли поляки і зовсім невелику частину адвокатського корпусу (3 — 4 відсотки від загальної кількості) складали адвокати-українці. Тож майже кожен адвокат-українець на повітовому рівні був на виду, і більшість з них, окрім юридичного фаху, займалася ще й певним напрямом громадської роботи.

На початок роботи Ю. Олесницького у місті (й повіті) працювали чотири українські правозахисники: брати Іван Мандичевський (із 1889 р.) та Володимир Мандичевський (відставний суддя, із 1906 р. адвокат), Йосиф Партицький (із 1906 р.) і Лев Бачинський (відкрив канцелярію у 1910 р.). З них помітну участь у громадсько-політичному житті брав тільки Л. Бачинський — один із лідерів Української радикальної партії (УРП), депутат австрійського парламенту, провідник радикального руху на Станиславщині. Знаний політик і правник, він користувався підтримкою і довірою української громади міста, був членом наявних українських товариств. Він та Ю. Олесницький, зважаючи на невелику різницю у віці, були уже представниками нової хвилі вітчизняних адвокатів, зорієнтованих на залученість до політичної роботи. Окрім фахової діяльності, у місті вони очолювали осередки своїх партій — УРП і УНДП, разом працювали в Станиславівській філії «Просвіти», інших українських товариствах, зміцнюючи міський український елемент. Однак продуктивну суспільну працю перервала Перша світова війна.

У воєнний час офіцер запасу Ю. Олесницький був мобілізований і чотири роки воював поручником австрійської армії на російському фронті. Із завершенням війни у листопаді 1918 р. повернувся до Станиславова, де з утворенням Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) почав службу сотником-інтендантом в Українській Галицькій Армії. Після переїзду парламенту та уряду ЗУНР до Станиславова його залучили до роботи у складі

Державного секретаріату судівництва. Там правник працював до моменту евакуації української влади у травні 1919 р. За польського панування Ю. Олесницького арештували, кілька місяців утримували у львівській в'язниці «Бригідки», звідти відправили у табір у Бресті Литовському, де він пробув до кінця 1919 р.⁷

На початку 1920 р. діяч був звільнений і повернувся додому, відновив адвокатську діяльність, невдовзі продовжив і громадську роботу. За оцінкою Ю. Фединського: «Роки від 1921 до 1939 треба рахувати найактивнішим періодом життя д-ра Олесницького. Його канцелярія виробилася на одну з передових у Станиславщині. Заступав д-р Олесницький здебільша в цивільних справах, винятково теж у карних (м. ін. в політичному процесі «чотирнадцятьох»). Як сумлінний, точний і чесний адвокат втішався пошаною суддів і заслуженими успіхами»⁸.

Діловодство у канцелярії, як і судові справи клієнтів-українців, вів тільки українською мовою, незважаючи на те, що це не подобалося суддям-полякам. У цьому питанні більшість українських правозахисників дотримувалася солідарної позиції, змушуючи польську судову систему терпіти національний прояв українських адвокатів.

Адвокат Ю. Олесницький долучився до створення професійної спілки українських адвокатів у Польщі у міжвоєнний період — Союзу українських адвокатів (СУА). Він став його членом, підтримував організаційні заходи керівництва організації, входив до складу Станиславівського виділу (комітету). У 1930 р., після смерті очільника експозитури Л. Бачинського, Ю. Олесницький одностайно був обраний головою виділу і керував станиславівськими адвокатами до 1939 р.

Крім правового захисту, Ю. Олесницький продовжував свою громадську діяльність, яка займала увесь позаробочий час. Був одним з ініціаторів відновлення діяльності повітової філії «Просвіти», заступником просвітянського лідера. Разом із багаторічним головою, лікарем Володимиром Яновичем Ю. Олесницький розвивав мережу читалень «Просвіти» у селах повіту, часто виступав із рефератами й доповідями, брав участь у відзначенні національних свят і історичних дат. За визнанням сучасника «Якщо треба було їхати на село, звичайно в неділю чи свято, то секретар бігав від одного до другого діяча й просив, щоб поїхати

⁷ ДАІФО, ф. 6, оп. 2, спр. 58, арк. 8 зв.

⁸ Альманах Станиславівської землі: Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславщини... Т. 1, С. 627.

до читальні «Просвіти», звичайно на збори чи якісь національні роковини, чи з доповіддю. Найчастіше їздили: сам голова філії, далі — д-р Ю. Олесницький, д-р Іван Волянський, рідше д-р Лев Бачинський, В. Пеліх, часто пані Соколовська, з дому Федів, інколи пані Стефанія Барановська, часто Марійка Згоба, учителька»⁹.

Дбав про розширення мережі товариств у містечках — центрах судових повітів, знаходив підтримку колег-адвокатів. Так його свояк, адвокат Ярослав Шипайло, за підтримки Юлія, відновив і очолив філію «Просвіти» у містечку Тисмениця. Разом вони активно розвивали просвітницьку справу у селах Тисменицького судового повіту¹⁰. У лютому 1925 р. Ю. Олесницький як представник Станиславівської повітової «Просвіти» вітав заснування просвітянської філії у Галичі — центрі Галицького судового повіту, де ініціатором і першим головою товариства став місцевий адвокат Володимир Левицький¹¹. У 1935 р., після смерті В. Яновича, Ю. Олесницький був обраний головою Станиславівської повітової філії і керував нею до осені 1939 р.

Із 1921 р. адвокат оживив діяльність повітового комітету націонал-демократів (із 1925 р. Українського національно-демократичного об'єднання (УНДО)), очолив його і керував партійною організацією до 1933 р. Він брав участь в організації партійних заходів у місті та повіті, агітував за представників партії на виборах до польського парламенту, брав участь у партійних нарадах ЦК УНДО у Львові. Будучи добрим оратором («умів і любив виступати публічно»), Ю. Олесницький ні разу не пробував сам поборотися за депутатське місце, віддаючи перевагу колективній підтримці партійних висуванців. Людина спокійна і врівноважена, він не мав конфліктів на політичному чи особистому рівні, позитивно сприймався як однопартійцями, так і представниками інших політичних сил. Більшість співробітників його канцелярії, окрім ведення юридичних справ, залучалася до партійної роботи, підтримуючи зусилля свого патрона. Однак, у 1933 р. Ю. Олесницький, не погоджуючись із проголошеним партійним керівництвом УНДО курсом «нормалізації» стосунків із поляками, відмовився від посади голови повітового

комітету, фактично перервавши багатолітню партійну діяльність.

Його канцелярія розміщувалася в частині власного будинку, що знаходився на вул. Липовій, 18 (нині вул. Шевченка, 18). У другій частині будинку проживала сім'я — дружина Олександра із роду Левицьких та донька Іванна (Ася), яка теж пішла правничою стежкою, здобувши диплом юриста. Будинок Олесницьких мав у місті не меншу славу, ніж його господар. У цьому домі бувало багато визначних постатей, проходили творчі вечори і зібрання української творчої інтелігенції. Тут від імені української громади приймалися поважні гості, у тому числі і особистий посланець папського престолу, якого адвокат вітав вишуканою промовою латинською мовою.

Після завершення війни Ю. Олесницький взяв на себе місію підтримки українського культурного і освітнього середовища міста. Його прикметною рисою «була його любов і розуміння мистецтва. Був меценатом і протектором мистців і артистів. Ініціював й організував мистецькі виставки. В його домі гостювало багато письменників і мистців»¹². Адвокат як гостинний господар надавав можливість проживати у нього своїм приятелям. Так, у 1921 р. у домі Олесницьких кілька місяців перебували відомі діячі з Наддніпрянської України Іван та Юрій Липи.

Адвокат А. Перегінець так характеризував постать свого старшого колеги: «д-р Юлій Олесницький, був передусім громадським діячем, всеціло готовий служити своєму народові: де тільки до того була нагода і потреба, він ніколи не відмовлявся від помочі, тож втішався теж загальною пошаною»¹³.

Початок Другої світової війни, прихід на західно-українські землі комуністичного більшовицького режиму змінили життя галицьких українців. Розпочалися репресії української інтелігенції, найбільш знакових й активних громадських діячів. Уже 25 вересня 1939 р. був заарештований Ю. Олесницький, не в останню чергу через інформацію про нього в архіві управління польської поліції, що потрапила до рук працівників НКВС. Про його арешт було повідомлено керівників

⁹ Там само... С. 399.

¹⁰ Кобута С. Українські адвокати у громадсько-політичному й культурному житті Тисменищини у 1920-1930-х рр. Покуття — колыска українського національного державотворення. Матеріали VII наукової-краєзнавчої конференції. Тисмениця, Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2018. С. 233 — 234.

¹¹ ДАІФО, ф. 6, оп. 2, спр. 58, арк. 74.

¹² Фединський Ю. Д-р Юлій Олесницький серед українських правників Станиславова. Альманах Станиславівської землі... Т. 1. С. 629.

¹³ Перегінець А. Станиславівські суди і судді та адвокати-українці. Альманах Станиславівської землі... Т. 1. С. 621.

народних комісаріатів внутрішніх справ СРСР Л. Берію та УРСР І. Серова¹⁴. Обвинувачувався в приналежності до УНДО, антирадянській і націоналістичній діяльності. Слідчі відверто ігнорували пояснення Ю. Олесницького, у тому числі й те, що з 1933 р. він припинив свою партійно-політичну діяльність. Звістка про арешт відомого правника і громадського діяча спричинила серед містян та мешканців повіту збір підписів за його звільнення. Всього підписалося більше тисячі осіб, але «визволителі» ігнорували громадську думку.

Після кількох тижнів слідства у Станиславівській в'язниці він був відправлений до Москви, де утримувався у Лефортовській в'язниці, там же перебували ще ряд арештованих націонал-демократів, у тому числі патріарх української галицької політики Кость Левицький. У травні 1940 р. особливою нарадою НКВС Ю. Олесницький був засуджений на вісім років таборів і відправлений для відбування покарання вглиб СРСР¹⁵ [7, арк. 77-80]. Весною 1941 р. донька Олесницького Іванна отримала останнє повідомлення про батька. Вважається, що в червні того року він помер в одному із таборів Свердловської області.

Ю. Олесницький був одним із чільних представників української правничої інтелігенції, що посвятила

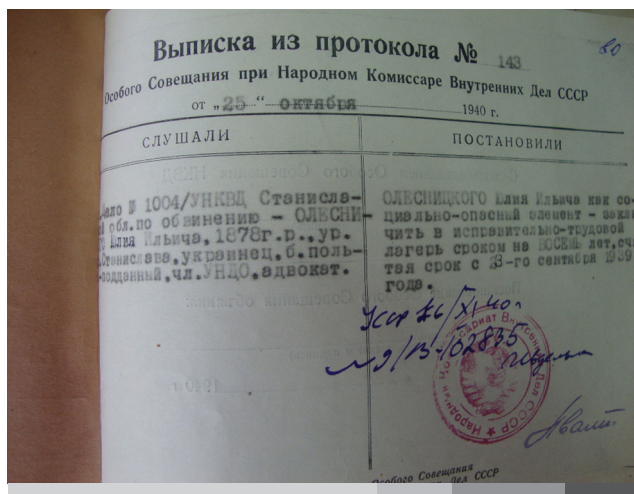

Будинок Олесницьких, сучасний вигляд

своє професійне і громадсько-політичне життя розвитку українського національного руху у першій половині ХХ ст. Його діяльність у Станиславові та повіті мала виразну громадянську основу, сам він доклав чимало зусиль і особистих коштів, щоб піднести правовий і національно-культурний рівень розвитку українського суспільства.

**Фото Ю. Олесницького після арешту.
Взято з карної справи.
Очевидно, жовтень 1939 р.**

**Витяг із протоколу Особливої наради
при НКВС СРСР про вирок Ю. Олесницькому.
Взятий із карної справи**

¹⁴ Радянські органи державної безпеки у 1939 — червні 1941 р.: документи ГДА СБ України / Ред. кол.: Г. Боряк, Вас. Даниленко (відп. ред.), С. Кокін, О. Лисенко, І. Матяш, Н. Миронець; Упорядн.: Вас. Даниленко, С. Кокін. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Служба безпеки України; Галузовий державний архів. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 212.

¹⁵ ДАІФО, ф. 6, оп. 2, спр. 58, арк. 77 — 78.